

TAVASZI TÁRLAT KIÁLLÍTÁS A MŰCSARNOKBAN

Amikor az újjáépített, új harmóniájú Műcsarnok termében a remek nappali és tőkéletes esti világításban e'énktáru' a magyar képzőművészet legfrissebb alkotásainak egy jelentős hányada, eszünkbe ölik, hogy ez az öreg Műcsarnok va'amikor egy akadémikus klikk zártkörű maradi főuraktól támogatott és éppen ezért korlátozott és a feltörő új művészettel harcban álló törekvések otthona volt. Ez a gyönyörűházfényű, új otthon, elentében a múlttal, most arra hivatott, hogy tavaszi reprezentáns keresztmetszetét adja mindazoknak a művészi törekvéseknek, melyek képzőművészetünkben fogamat adnak az épülő szocializmus művészi szemléletének elmélyedéséről és eredményeiről. Sajnos a teljes keresztmetszet megmutatásával adós marad a tavaszi tárlat. De ez a hiányosság részben nagy pozitívumokat takar.

Köztudomású, hogy új, szocialista Magyarországot építő államunk éppen legkiválóbb képzőművészeink egész seregét olyan nagy feladatok megvalósítása elé állította, mint például a földalatti vasút sokféle képzőművészeti díszítésének megoldása, vagy a nagy történelmi múlttal szemben fennálló művészeti adósságaink pótlása és törlésztése. Ezek a folyamatban lévő munkák elvonták alkotóművészeink egy részét, mégpedig jelentős részét attól, hogy új művekkel jelentkezessenek ezen a tavaszi tárlaton. Szónai István és Domanovszky Endre művei, a moszkvai mezőgazdasági kiállítás falaira készülő nagyméretű faliképeinek impozáns vázlatai azonban fogamat adnak a munkák arányairól és kvalitásáról. De az az anyag, ami itt összegyűlt,

az újjászületeli Műcsarnok

nézőközönsége előtt bizonyosárra nézve, hogy Schickedanz görög templom-homlokzatú nemes épülete immár nem egy korlátok közé szorított művészcsoporthoz, hanem szélesre tárt ajtajú fóruma az egész magyar alkotó képzőművészetnek, ahová felsorakozhat a szorgalmasan tanuló sok fiatal, magabiztos művészettel együtt a jótörekvésű műt sokirányú művelője, a formalizmus útvesztőjéből felszabadult minden olyan érte, amely dolgozó népünknek segíteni akar nagy küzdelmének valórávításában.

Ha ebből a szemszögből nézve tesszük mérlegre a kiállítás anyagát, el kell ismerni, hogy a nagy előzetes vitákra méltán okot adó anyag újból válogatása és átszűrése indokolt volt és még így sem sikerült kifejezésre juttatni és teljes képet adni arról, hogy hol tart ma a magyar képzőművészet az újjáformálódó magyar élet megjelénítésében. Egyelőre mintha bizonytalan tévovázzással keresné legelőbb festőnk az utat a múlt és a jövő között. Fialatok és öregek alig mernek a mai élet témáihoz nyúlni. A tematikai kompozíciók csak akkor találhatnak mesterekre, ha kimondott pályázat, szabályosan körülfaragott feladatok elé állítják őket. A feladatok, a célkitűzések tisztázódtak. Művész es kritikus tudja már, mik az igények, tisztában van vele, csak a »hogyan« fogamat várnak világosabb és részletesebb meghatározásra. E tekintetben

úttörő jelentőségű

Horváth Márton néhány nappal ezelőtt megjelent kritikai tanulmánya, amelyben konkrétan közelíti meg a »hogyan« kérdéseinek elvi és gyakorlati megoldását. Nagyon fontos ez, mert éppen ezen a hogyanon fordul meg a művészet és az alkotómunka igazi értéke. Például a tárlaton túltengő tájképek előtt felmerül nagyon sok esetben a kérdés, hogy mi köze ezeknek a hangulatoknak mai életünk izgalmas üteméhez? A kiállítás legtöbb tájképét festhették volna Nagybánya előtt, vagy után, bármelyik évben.

A szocialista realizmus képzőművészeti főfeladata kétségkívül és elsősorban az emberábrázolás. Ennek a dolgozó embernek művészi megformálása, aki maga művészetileg nemesebb a munkát, az öntudatos, új világot építő emberé. De túlvágyunk azon a kezdeti tévedésen is, hogy a tájkép, a csendélet és mindaz a részletábrázolás, amit a haladó múlt is főként a nagy művészi alkotások előkészítésének tekintett, ne kaphatna helyet művészi feladataink között. Sőt, a témakör kitágult, meggazdagodott a való élet sokrétűségének arányai-

ban. Amint a tavaszi tárlat nagyszámú tájképe mutatja, legtöbb esetben hiányzik ezekről a tájakról a természetet átforgató ember, vagy ha ott is van, csupán statáris alakja a kompozíciónak. Régi nagyjaink természet- és tájszemléletének ismétlései közben örömmel fedezhetjük fel néhány tájképen az őszintén átélt, bensőséges, új tájmegjelénítést, a friss mai életérzést, a megújított hazalátszó képi megfogalmazásának törekvéseit, mint Szobotha Imre, Ioán Szilárd, Ujvári Lajos, Molnár István munkáin. Például említhetjük még Marosán Gyulának, a tavasz friss illatát lehelő Zuglói hóóvadást is, amely Budapest városkép-festészetében új hangot üt meg. Ha a kiállítás tájképeiről beszélünk, nem mehetünk el szó nélkül Bernáth Aurél két régebbi alkotása mellett sem. Szőlőhegyében a mindennapok derűs köllészetének lírája szólal meg, az Uj Lánchíd-ban pedig csodálatos festői gazdagsággal, feszültségekkel teli, nagy egységben ragadta meg a dunai panoráma különleges élményét.

Az emberábrázolás

egyik formája az arckép. Van belőle elég ezen a kiállításon. Legtöbbje lehet, hogy jó, hűséges fotografikus látással megfestett masa a címben jelölt egyének. De mintha a festők nagy része ezzel be is érné és meg mindig abban a tévedésben ringatója magát, hogy a szocialista realizmus egyenlő a fizikai tárgyi hűséggel. Egyes portrék címe azt feltételezi, hogy festőjük típusot akart megjeléníteni. Juhász — olvassuk Zsille Győző kepe alatt a címet — s utána rögtön az a kérdés merül fel bennünk, mióta jellegzetes a magyar juhászra a barkó és a hitlerbajusz, a magyar legelőre — ahol »Kiskunság száz kővér kolompja szőle — a vízparti berek? Semmiképpen sem típusábrázolás ez. Ha a művész művésztársának arcképét vetíti elének, a festő ne elégedjék meg testi karakterének ábrázolásával, hanem juttassa kifejezésre az alkotó ember típusának jellegzetességeit is. Herman Lipót Csók Istvánról festett portréja nem szuggerrálja képszerű Kossuth-díjas mesterünkre oly jellemző szellemi frisséget, mozgékonyt, humorának báját.

A fizikai dolgozó ábrázolásánál sem okvetlenül szükséges a kapitalista kizsákmányolás idejéből örökölt sötét háttér indokoltan használata, mint a »Sztahanovista kőműves« esetében Benedek Jenő tette, de nem fejezi ki a sztahanovista kiválóság erényeit az sem, ha Fényes Acsó munkásábrázolásainak egyikét tónusban másolva a világii könnyed pózába állítjuk. A terület szeretetteljesebb megmunkálása a portré javára várt volna. Idetartozik annak a megemlézése is, hogy a mesét halgató gyermekek szemében nem okvetlenül a hétfejű sárkánytól való rémület borzalmának kell tükröződnie és ugyan csak Benedek Jenő munkájában a Petrovskij professzort figyelő orvosok és növendékek tekintetében sem indokolt a csodaváró áhítat. Es főleg nem profilban. Mert sajnos, sok portrén és alakos kompozíción jelenik meg a profilnézet. A képmás fél arcát mutatja, a főszereplőt körülvéző hallgatóság igen gyakran profilban lelkesedik, csodálkozik. Pedig az igazi jellemábrázolás az ember mindkét szemén keresztül, arca teljes tükrözésében teljesében fejezhető ki, amint akad is erre jó néhány példa a kiállított művek között, elég, ha Csáky-Maronyák női és férfi arcképére utalunk, Winkler László művésznövendékére, vagy Káray Szabó két gyermekképmására, ahol a jellemrajz nemesak egy síkon és nemesak a felületen jelenik meg.

A tavaszi tárlat festményei, szobrai között találhatunk olyanokat, melyek még magukon viselik egy jellegzetes gyermekketegység nyomait. Nem sikerült még maradéktalanul leküzdeni azt a kapitalista múltból örökölt beidegzettségét, amely a fizikai dolgozó mindig robusztus, torz alakban ábrázolta, hatalmas mellkassal, aki aránytalanul vastag lábain. fenyegető izomzat karjaival és tompított homlokával, minden szépségtől idegenen, mint a korhadó múlt falról kosa emelje hatalmas kalapácsát a roskadozó szocializmusra. Ez a művészeti szemlélet ma már ide-

jétműta. De éppen ilyen korszerűtlen és az új életet tükröző magyar művészet szellemétől idegen az a táj- és emberábrázoló derűlátás is, amely rozszínű mosolyba füllasztva próbálja azt a hamis látszatot keltetni, mintha a szocializmus építése ma már csupán derűs majusi séta volna virágos fák alatt. A nagy küzdelem magabizó optimizmusának tiszta és nemes pátoza, a küzdelem nehézségeinek diadalmas megoldása még hiányzik az emberarcokon, a tajakon, hiányzik a szemekből, az ábrázolt tajak napsütéséből.

A Tavaszi Tárlaton kiállított portrék és tájképek szembeötlően vetik fel a hagyományok felhasználásának kérdését. A régi Műcsarnok mesterei olykor mintha kísértetként járnának vissza. Kétségtelen, hogy a hagyományok tisztelése és helyes mértékű kultusza dicséretes törekvése a fiataloknak és időseknek egyaránt. De haladó hagyományaink klasszikusainak kompozícióiról, tónusairól alkotás közben meg kellene feledkezni, annak érdekében, hogy a festők saját szemükkel lássák az élet friss lendületét, szépségeit, feszültségeit. A haladó hagyományok pontos követése lehet helyénvaló a műgyakorlatnál, de bizonyára éppen klasszikus mestereink tiltakoznának leghatározottabban az ellen, hogy az ő szemükkel, személetükkel nézzék a ma művészei a mai életet.

Az ember- és portréábrázolás egy szélesebb síkon megjelenő formájára kifejező példa

a munkásmozgalm

hűsi korszakának

bizonyára nagy vitákra alkalmas adó két nagyméretű, kompozíciós megjelénítése.

Az egyik festmény Bán Béla nagylendületű kompozíciója: Lenin és Szamuelli A téma nagy és elismerésre méltó Bánnak az az igénye, hogy a témából monumentálisat alkosson. A háttér a Krenl tornya A nagy Lenin gigászi, de elrajzolt alakja mellett ott áll Szamuelli szűkén, kifejezéstelen arccal, félig elfordulva a forradalom vezérével s közönnnyel néz a hallgatóság tengerére. Itt az lett volna az alkotóművész feladata, hogy a történelmi hűségnek megfelelően a művészi áttételben összhangot teremtsen Lenin és Szamuelli alakja között. Ez azonban nem történt meg. Ugy tűnik, mintha Bán egy történelmi reliquiaként őrzött pillanatfelvételt esetlegességéhez szőszertint ragaszkodott volna. A történelmi jelenet művészi hitelesítése ilyen formán nem is sikerülhetett. Mondanivaló és kompozíció nem fedi egymást.

Megfelelő távlatból nagyon jó hatást tett a tavaszi tárlat egyik legfigyelemreméltóbb festménye, Bence László alkotása: »Rákosi elvtárs beszél 1919-ben a Vérmezőn.« Az alkotó kezdeményezés frissége, a munkásmozgalmi tematikával való bátor szembenézés a mű hibáinak ellenére is megragadja a nézőt. Eszmei tartalom és festői megjelénítés szerencsésben ötvöződött itt össze, mint Bán Béla tájban — ahol ugyan a sötét felhők már utalnak a bekövetkező drámára —, népünk szeretett vezérének alakja vonja magára a szemet. Rákosi Mátyas alakjának művészi megformálása azért sikerült Bencének, mert azt az egyéniséget volt képes mély művészi átéléssel, bensőségesen és egyszerű közvetlenséggel elénk hozni, aki a magyar dolgozók szívében oly elevenen él. A tömeg — s az előbb azért hangsúlyoztuk a képtől való megfelelő távolságot — interpretációjában azonban a festői szépségek ellenére sem tudta Bence az 1919-es lelkes, Vérmezőn lefolyt gyűlés hangulatát és főleg a kornak megfelelő típusokat eszmeileg helyesen érzékeltetni. Bár Bencénél lemérhető a haladás, amit a társítások leküzdésében elért, úgy látszik vannak még tennivalói ezen a téren.

A sokszor újrakezdők

gőrgöngyös útjain jutott el Szabó Václav fejődésének egy sokat ígérő álmomáshoz »Hazarterészet« ábrázoló kompozíciójában. Még mindig kissé bizarrul keveredik nála mese és valóság, s ennek okát abban kereshetjük, hogy nem annyira a tartalomra, mint inkább stilizáló szándékaira helyezi a hangsúlyt. Mennyivel konkrétabb, életelebb hatása van Csendéletének, melyben a színek és a formák felületi szépségeiben a valóság igazi szépségei csillannak fel, ahol a rész-

letek egyensúlyban vannak az egésszel. Boross Géza Falusi népevelő c. képén a levegős tájban ülő három szép nőalak mintha ugyanannak a figurának különféle nézetből látott tükörképe lenne és a kép színei e e hármás ritmus szerint ismétlődnek, ami Boros helyes elgondolását a kivitelben bizonyos fokig sematikussá teszi.

A tárlat első, reprezentatív termében kapott helyet Imre István »Kezdődik az iskola« című életképe. Témaválasztásában a mai élet egyik kedves jelenetéhez nyúl. Ismét profilábrázolással találkozunk Imre képén, mégpedig ezúttal kettővel. Nagymama és a vörös-

nyakkendős unoka egymással szembe fordított arcúan olyformán táncol a napfény, mintha fényképész állította volna be a jelenetet. A nyitott balkonjával egy falon látjuk Szónyi István Fuvaros-át. A két festmény egymasmelleltisége az összevetésre csábít. De rendkívül helytelen lenne ugyanolyan igényt támasztani a jó képességű, fiatal Imrével szemben, amilyen a Szónyi-alkotásban megnyilvánuló mélységes emberség, a tartalmas koloritban kipompázó festői nagyság olyan magasra fokozott bennünk.

(A Tavaszi Tárlat további lemerítésére visszatérünk)

végletbe, a csendéleti részeken viszont teljesen elhiyagolva, ezzel elszegényítette a különben igen derűs témát. Imre munkájával egy falon látjuk Szónyi István Fuvaros-át. A két festmény egymasmelleltisége az összevetésre csábít. De rendkívül helytelen lenne ugyanolyan igényt támasztani a jó képességű, fiatal Imrével szemben, amilyen a Szónyi-alkotásban megnyilvánuló mélységes emberség, a tartalmas koloritban kipompázó festői nagyság olyan magasra fokozott bennünk.

(A Tavaszi Tárlat további lemerítésére visszatérünk)